

КОРОТКО О КНИГАХ

SABADA LADISLAV. Intellectuals and the Communist Idea. The Search for a New Way in Czech Land from 1890 to 1938. Lanham : Lexington Books, 2010. 209 p.

Пытанне аб прычынах захаплення камуністычнымі ідэямі ў краінах Цэнтральнай Еўропы ў XX ст. выклікае ўсё большы інтарэс даследчыкаў. Меркаванні на гэты конт выказваюцца самыя розныя. Некаторыя нават сцвярджаюць, што камуністычны ідэі не мелі падтрымкі сярод мясцовага насельніцтва і былі навязаны толькі пасля Другой сусветнай вайны ў сувязі з тым, што шэраг дзяржаў патрапіў у савецкую сферу ўплыву. Аднак гісторыя даказвае зваротнае. Прыкладам з’яўляецца кніга Ладзіслава Цабады «Інтэлектуалы і камуністычная ідэя. Пошук новага шляху ў чэшскіх землях у 1890—1938 гг.». Першапачаткова гэта праца вытрымала два выданні на чэшскай мове (2000 і 2005 гг.), а ў 2010 г. выйшла на англійскай.

Пры разглядзе праблемы аўтар выкарыстаў храналагічны падыход, што прывяло да з’яўлення ў кнізе невялікіх па аб’ёме 16 глаў (з улікам уводзінаў і заключэння). Пры правядзенні даследавання Л. Цабада паставіў мэту вызначыць ступень узаемнага ўплыву чэшскіх левых палітыкаў і прадстаўнікоў культуры. У гэтай сувязі ён сканцэнтраван увагу на інтэлектуальных і ідэалагічных вытоках міжваеннага мастацкага авангарда, які, на яго думку, выцякаў з камунізму, утапічнага сацыялізму, марксізму і ленінізму. У якасці крыніц даследавання былі ўзяты архіўныя і апублікаваныя дакументы па гісторыі палітычных партый у чэшскіх землях, творы камуністычных інтэлектуалаў, міжваенная ле-

вая прэса, праца з якімі ажыццяўлялася з выкарыстаннем міждысцыплінарнага падыходу і метадаў з сацыялогіі культуры, паліталогіі, культуралогіі, гісторыі, літаратурнай крытыкі.

Свой аповед Л. Цабада пачынае з разгляду чэшскага левага руху на пачатку XX ст., выдзяляючы ў першую чаргу Чэхаславацкую сацыял-дэмакратычную партыю, рух анархістаў і яго цесныя сувязі з культурай нацыянальных сацыялістаў. Цабада заўважае, што пераломным момантам у дзейнасці палітычных партый стаў 1917 г., калі пад уплывам Лютаўскай рэвалюцыі ў Расіі ўрад Аўстра-Венгрыі пайшоў на скліканне Імперскага савета, у склад якога ўвайшлі і чэшскія прадстаўнікі. Аўтар адзначае, што ў 1917—1918 гг. у чэшскіх землях не ўдалося аб’яднаць левыя палітычныя сілы. Адной з прычын гэтага ён называе раскол у сацыял-дэмакратычнай партыі, які з цягам часу прывёў да стварэння Камуністычнай партыі Чэхаславакіі (КПЧ).

У кнізе паказана, што захапленне камуністычнымі ідэямі было характэрна як для старэйшага, так і для маладога пакалення левых чэшскіх інтэлектуалаў. Яны бачылі ў марксізме, а потым ленінізме новы філасофскі кірунак, які, з аднаго боку, мог разбурыць культурную традыцыю, якая складалася на рубяжы стагоддзяў, а з другога — дазваляў пазбавіцца ад расчаравання, выкліканага падзеямі Першай сусветнай вайны. Разам з тым, заўважае Цабада, калі старэйшае пакаленне разглядала камунізм з пункту гледжання індывідуальнага падыходу, шмат у чым пад уплывам анархізму, то моладзь больш захаплялася калектывісцкімі тэоры-

* Подраздел «Коротко о книгах» предназначается для ознакомления специалистов с новейшими зарубежными исследованиями и публикациями документов. Настоящий обзор книг по славистике подготовлен сотрудниками кафедры истории южных и западных славян БГУ.

ямі, ідэяй мастацкай і палітычнай рэвалюцыі, што прадугледжвала адмову ад існуючай культуры і стварэнне свабоднай мастацкай прадукцыі.

Творчыя і ідэйныя пошукі, дзейнасць левых культурных клубаў, спробы стварэння пралетарскага мастацтва, існаванне Пралеткульта і паэтызму аўтар паказвае на фоне палітычных працэсаў у КПЧ. З аднаго боку, гэта апраўдана, бо значная частка прадстаўнікоў творчага асяроддзя была звязана калі не з камуністамі, то з сацыял-дэмакратамі, а з другога — ускладняе разуменне ўзаемазвязі паміж імі і партыйным кіраўніцтвам, зводзячы ўсё да ўнутрыпартыйнай барацьбы.

Шмат увагі Цабада надае апісанню ўплыву палітычных працэсаў у СССР на развіццё камуністычнага руху ў Чэхаславакіі ў міжваенны перыяд. На гэтым фоне ён паказвае не толькі мастацкія, але і палітычныя ваганні левых дзеячаў культуры. Аўтар заўважае, што, нягледзячы на цесную сувязь з камуністычным рухам, іх мастацкія дыскусіі і творчыя пошукі адбываліся да 1929 г. практычна без уплыву з боку КПЧ, прычынай чаго была нізкая зацікаўленасць партыйнага кіраўніцтва. Кардынальныя перамены, якія адбыліся пасля V Кангрэса КПЧ, праявіліся ў тым, што ад дзеячаў культуры сталі патрабаваць актыўнага ўдзелу ў падрыхтоўцы забастовак, кампаніяў супраць сваіх калег — палітычных і мастацкіх апанентаў, прапагандзе палітыкі Камінтэрна, барацьбе з трацкізмам. Такая лінія кіраўніцтва КПЧ выклікала пратэст з боку часткі творцаў. Яго выражэннем сталі як публічная крытыка партыйнай палітыкі, так і выступленні супраць палітычных працэсаў у СССР.

Кніга Л. Цабады прысвечана дастаткова цікавай і складанай праблеме, але трэба заўважыць, што спосаб падачы матэрыялу, як дарэчы і не лепшы англамоўны пераклад, выклікае пэўныя цяжкасці ў адсочванні галоўнай ідэі. Акрамя таго, аўтар засяроджваецца на разглядзе падзей унутры левага (камуністычнага, анархісцкага) руху, а таму яго цікавяць не столькі мастацкія пошукі творцаў, колькі рэакцыя апошніх на эвалюцыю камуністычных ідэй. Тым не менш можна

з упэўненасцю сцвярджаць, што разглядаемае даследаванне будзе карысным шырокаму колу спецыялістаў як з пункту гледжання фактычнага матэрыялу, так і метадалагічнага падыходу пры разглядзе праблемы.

Л. А. Козік

ŠTVERÁK FRANTIŠEK. *Schematismus k dějinám Komunistické strany Československa (1921—1992): základní informace o ústředních orgánech a biografické údaje o vedoucích představitelích strany*. Vyd. 1. Praha : Národní archiv, 2010. 440 s.

На протязі 1948—1989 гг. Коммунистическая партия Чехословакии (КПЧ) опережала логику развития государства и общества, защищая свою монополию на власть. Опыт проживания в условиях «реального социализма» (totalita) наложил отпечаток на чешское общество. Не удивительно, что чешская историография уделяет столь пристальное внимание истории коммунистической власти, осмысливает то, как «реальный социализм» претворялся из мечты в жизнь.

Работа Франтишека Шверака — сотрудника Отдела фондов государственного управления (1945—1992 гг.) Национального архива ЧР и ведущего специалиста по архивным материалам по истории КПЧ — помогает разобраться в запутанных и постоянно изменяющихся организационных структурах КПЧ. Автору удалось свести под одну обложку информацию о центральных органах компартии и связанных с ней организациях (органы печати, молодежные и женские общества, институт истории партии, общества дружбы с СССР) со времен создания партии вплоть до прекращения ее существования в 1992 г.

Выделим разделы, посвященные истории Компартии Словакии, и алфавитный перечень членов руководящих органов КПЧ с их биографиями. Работа, которая на первый взгляд представляется как справочная, является продуктом колоссального эвристического труда. Автору пришлось не только разбираться в хитросплетениях партийной структуры, но и заниматься выявлением неточностей, связанных с процессами написания и «переписывания» истории партии, возвра-